

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MOLLÂ CÂMİ FELSEFESİNDE METAFORİK ÜSLUP

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SAFİYE TUĞBA BEYCA

FELSEFE PROGRAMI

Prof. Dr. Mehmet Vural

Tez Danışmanı

Ankara, 2019

ÖZET

MOLLÂ CÂMÎ FELSEFESİNDE METAFORİK ÜSLUP

BEYCA, SAFİYE TUĞBA

YÜKSEK LİSANS, FELSEFE BÖLÜMÜ

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. MEHMET VURAL

Herhangi bir şeyi, kendisi dışında başka bir şeyle belirtmek olarak tanımlanabilen metafor; İslâm coğrafyasında, özellikle tasavvuf ve sûfizm çalışmalarında, önemli bir ifade yöntemi olarak kullanılmaktadır. Spesifik olarak edebî hikâyelerin ifadelerine daha güçlü, vurgulu ve manidar bir anlatım katabilmek adına, filozoflar sembolik ya da metaforik anlatım ve ifadelerden faydalanmışlardır. İslâm filozoflarından, yoğun olarak bu ifade dilini kullananlar başta Mevlânâ Celâleddîn-i Rumî olmak üzere; İbn Sînâ, Ahmed el-Gazâlî, Şehabeddîn Sühreverdî ve bu çalışmada üzerinde duracağım Mollâ Câmî (Mevlânâ Nureddîn Abdurrahîm el-Câmî)'dir.

Mollâ Câmî; Leyla ile Mecnun, Yûsuf ile Züleyha, Salaman ile Absal gibi derleme mesnevîleri İranlı klasik şairlerin sonuncusu sayılmasının yanı sıra *Nefâhatü'l-üns* kitabıyla birlikte tasavvuf felsefesinin de önemli kaynak ve bilginlerindedir. Bu çalışmada da Mollâ Câmî'nin eserlerinde bir ifade dili niteliğinde kullandığı metaforik anlatım ve ifadelere, bunların kullanım alanlarına, örneklendirmelerle değinilecektir.

Anahtar kelimeler: Mollâ Câmî, sembolizm, metafor, sûfizm

ABSTRACT

METAPHORIC PHRASES IN MULLA JAMI'S PHILOSOPHY

BEYCA, SAFİYE TUĞBA

MASTER, DEPARTMENT OF PHILOSOPHY

THESIS ADVISOR: PROF. DR. MEHMET VURAL

Metaphor can be described as expressing a fact with something other than itself. It is a wording method which is widely used for sufism studies in Islamic geographies. Specifically philosophers used metaphoric phrases for making a powerful statement and to stress the meaning in literal and philosophical stories. Sufism is the world of abstract things and for abstract things, literal terms hardly convey the meaning effectively. That's why metaphor took its part as the language of sufism. Among the Islamic philosophers especially Mowlana, Avicenna, Ghazali, Suhravardi and Mulla Jami whom I will be present in this study, are the philosophers who gave an important place to metaphoric statements in their studies.

Mulla Jami is counted as the last of classical Farsi poets and generally known for his collected masnavis such as Layla and Majnoon, Joseph and Zoleikha, Salaman and Absal and also his book Nafahat al-Uns which is an important source for Sufi philosophy. In this study, the symbolic expressions and statements of Jami will be illustrated with examples.

Keywords: Mulla Jami, symbolism, metaphor, sufism

BÖLÜM 1: GİRİŞ

Dil etkin bir iletişim ve ifade aracıdır. Dolayısıyla felsefi bir düşünceyi ya da fikri aktarmak adına dil zenginliği zaruri bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç aynı zamanda ortaya çıkarılan görüşün niteliğini de belirler konumdadır. Zira insanlar var olmayan bir şeyi hayal edemez, hayal edemediği bir olguyu da kelimeler çerçevesinde belirtmekte zorluk yaşar. Bu bakımdan yaratıcılık ve dil birbiri ile paralel ilerleyen iki meseledir. Anlatılmak istenen önce tasarlanır. Tasarlanan ise; kelime hazinesi zenginliği vasıtasıyla dile veyahut kâğıda aktarılır.

Mefhumları anlatabilmenin muhtelif yolları vardır. Sözle ifade edilebildiği gibi kelimelerle de şekillerle de ifade edilebilmektedir. Bu yöntemlerden biri de metaforik ifadelerdir. Bu anlatım türünde somuta varan anlatımlardan uzak durulmuş ve ifade edilmek istenen olgu kimi zaman dolaylı bir şekilde, fakat genellikle bir şeye benzetilerek, somut olan ya da uzayda yer kaplayan herhangi bir şeyin soyut durumlar için kullanılarak anlam bütünlüğü elde edilmesi üzerine kurulmuştur.

Felsefe olgu olarak düşünce bazlı bir sistem olmasına karşın, düşünceyi somut bir beyan haline getirmek dilin görevidir. Bu bakımdan büyük önem arz etmektedir. Dil felsefecisi Wittgenstein'in söylemiyle "Dilimin sınırları dünyanın sınırlarıdır."⁷ İslâm felsefesi de geniş toprakların el verdiği geniş dil nitelikleri ve kelime dağarcığı olan dillerin zenginliğini kullanarak kendine bir yer edinmiştir.

Helenistik düşünce etkisiyle tabiat görüşlerini ihtiva eden bir düşünce sistemi olarak ortaya çıkmış olan İslâm Felsefesi sonraları metafizik kavramıyla daha fazla ilişkiler barındırarak bugünkü bildiğimiz halini almıştır. Metafiziksel olguları daha iyi ifade etmeye yardımcı olan sembolizm de İslâm Felsefesini aktarmakta önemli bir unsur haline gelmiştir.

Sembolizm genel çerçeveleri altında İbn Sînâ'dan İbnü'l-Arabî'ye, Sühreverdî'den Mevlânâ'ya neredeyse bütün İslâm filozoflarının eserlerinde varlığını hissettirmiştir. Genel bir ayırım yapacak olursak eğer; İslâm felsefesi ana hatlarıyla İşrâkîlik ve Meşşâîlik olarak

KAYNAKÇA

Vural, Mehmet, *İslâm Felsefesi Tarihi: İslâm Düşüncesinin Tarihsel Seyri*, Elis Yayınları, Ankara, 2016.

Yardımcı, A. B. (2018). Sinoplu filozof Diogenes (Diyojen) ve etik anlayışı. Ö. Kıran (Ed.), *Sosyal bilimciler gözüyle Sinop* (s. 385-397) içinde. Berikan Yayıncılık.

Yavuz, Yusuf Şevki, “Kader” Maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 24, İstanbul, 2001.

İnternet Kaynakları:

Avşar, Ziya, Evrensel Bir Hikâye: Salaman ile Absal’ın Kökeni, <http://www.turkishstudies.net/dergi/cilt1/sayi6/sayi6pdf/11.pdf>

Erişim Tarihi: 30/10/2018

Bekiryazıcı, Eyüp, İbn-i Sina Düşüncesi İştirakiliği Zemin Hazırlamış mıdır?, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/410404>

Erişim Tarihi:22/07/2018

Encyclopedia Iranica, Jami Maddesi, <http://www.iranicaonline.org/articles/jami>

Erişim Tarihi: 08/11/2018

Kaval, Musa Mistisizm’in dili sembolizm, https://www.researchgate.net/publication/281234328_Mistisiz'in_Dili_Sembolizm

Erişim Tarihi: 09/11/2018

Underhill, Evelyn, *Mysticism: a study in nature and development of Spiritual Consciousness* https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=fsKv510rtg0C&oi=fnd&pg=PA3&dq=Mysticism:+a+study+in+nature+and+development+of+Spiritual+Consciousness%E2%80%9D,+Grand+Rapids&ots=RVH7dy7W8i&sig=rnj0_Hsiz90WJjht060YLOA3uWE&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Erişim Tarihi: 14/04/2019

Sayın, Esmâ, Tasavvufî Kavramların Anlaşılmasında Hayvan Sembollerinin Önemi, https://www.researchgate.net/publication/318789684_Tasavvufi_Kavramlarin_Anlasilmasinda_Hayvan_Sembollerinin_Onemi

Erişim Tarihi: 17/04/2019

World Heritage Encyclopedia Jami Maddesi, <http://community.worldheritage.org/Find/the%20persian%20mystics%20jami%20?AffiliateKey=&wlasid=4bmi5smgz51voj0wtezybwdp&wlauid=&wlasess=&wlahl=&wlaist=&wlaistl=&wlafn=&wlaaln=<shs=1>

Erişim Tarihi: 12/04/2019